

STUDENTSKI PROTESTI I OPASNOSTI KOJE IM PRIJETE

Studentima u blokadi

Studentski protesti u Srbiji dostigli su kritičnu tačku. Kako bi zadržali zamah pokreta, studenti će morati pojačati pritisak na vlast. Istovremeno, vlast—koja nije uspjela smisliti učinkovit odgovor na šest mjeseci neprekidnih protesta—će vjerovatno biti prisiljena da razbije blokade univerziteta prije ili kasnije, ali najkasnije do početka narednog akademskog semestra. Ako vlast eskalira nasilje u pokušaju da uspostavi red—nešto čemu su autoritarne vlasti sklone—biće ključno da demonstranti pokažu nepokolebljivu posvećenost nenasilnom otporu. Nenasilje je njihova jedina održiva strategija.

Nema mjesta samozadovoljstvu

Uobičajeno uvjerenje među učesnicima i posmatračima studentskog pokreta je da se vlada neće usuditi da upotrijebi značajnu silu—to bi bilo političko samoubistvo. Mnogi pretpostavljaju da će režim uskoro pasti, na ovaj ili onaj način. Ove pretpostavke su, po mom mišljenju, pogrešne, a historija nudi obilje dokaza u prilog suprotnom. Istina, demonstranti su se već mentalno oslobodili, ali najteži dio borbe—fizičko oslobađanje—vjerovatno je pred njima. Preporučljivo je pripremiti se za najgore.

Do sada je nenasilni otpor značio organiziranje protesta i intervencija uz uzdržavanje od vandalizma i sukoba s policijom ili kontra-demonstrantima. To je bila faza medenog mjeseca pokreta. Posvećenost nenasilnom otporu biće duboko testirana kada vlast pokuša nasilno razbiti blokade. Što se nasilje više bude pojačavalo, to će nenasilni otpor zahtijevati više žrtava od svojih sljedbenika. Ovom ću se pitanju vratiti kasnije, s osvrtnom na Gandhijeve strategije nenasilnog otpora, ali najprije je potrebno razmotriti zašto nasilni odgovor nije održiva opcija.

Argument protiv nasilnog odgovora

Mnogo se toga može reći o tome zašto nije preporučljivo odgovoriti nasiljem na nasilje. Noam Chomsky bi savjetovao studentima da ne nose kacige na demonstracije. Da, policija je brutalna, znao bi reći, ali ako vide da nosite kacige, postaće još nasilniji. Ako donesete pušku, oni će dovesti tenkove. Ako dovedete tenk, oni će poslati borbene avione. Država ima monopol na nasilje i u bilo kakvom nasilnom sukobu s građanima, vlast najvjerovatnije pobjeđuje.¹

Hannah Arendt je primijetila da totalitarni pokreti, prije nego što uspostave potpunu kontrolu i stvore društvo prema svojoj ideologiji, u kojem je neslaganje nemoguće, prvo konstruiraju imaginarni svijet u kojem njihovi sljedbenici mogu naći utjehu. Tvrdila je da „snaga totalitarne propagande...leži u njenoj sposobnosti da odsječe mase od stvarnog svijeta”.² Ključni dio tog procesa je neprestano prikazivanje demonstiranata kao neke marginalne grupe huligana, koji rade pod pokroviteljstvom Zapada kako bi srušili režim. Vlast će uvećati i najmanji čin nasilja od strane demonstiranata kako bi učvrstila taj narativ. Još jedan razlog za studente da izbjegavaju nasilje i kritički preispitaju podršku

¹ Noam Chomsky - Tactics, Boycott, and Nonviolent Resistance
<https://youtu.be/2OVZXNKD-7c?si=CMB-NOWSiDZCxi8q>

² Arendt, H. (2017). *The origins of totalitarianism*. Penguin Classics. 462.—moj prevod

savezničkih grupa, čije bi akcije—ma koliko nenamjerne bile—mogle ugroziti uspjeh pokreta.

Prizor veterana koji se pridružuju protestima u solidarnosti sa studentima nesumnjivo je ohrabrujući—moćan prikaz međugeneracijskog jedinstva. Međutim, kada se proglase garantima studentske sigurnosti, implicitno nagovještavaju spremnost da se suprotstave sili države. To je hvale vrijedan gest ako mu je cilj obeshrabiliti nasilne akte kontra-demonstranata ili ojačati solidarnost unutar pokreta. Ako je cilj postizanje konkretnih političkih rezultata, ova taktika je neadekvatna i samo će naštetiti pokretu. Svi ciljevi koji bi mogli biti ostvareni vjerovatnije će se postići nenasilnim putem, i to uz manju cijenu za pokret—ma koliko ta cijena na kraju bila. Oni koji su zaista posvećeni postizanju političkih ciljeva ne prebacuju borbu na teren koji odgovara protivniku. U ovom slučaju, vlast bi imala najviše koristi od prelaska protesta u nasilnu konfrontaciju.

Nenasilje

Šta onda učiniti kada vlast pribjegne nasilju i represiji? U ovom slučaju, nenasilni otpor ostaje jedina održiva opcija. Čovječanstvo ima ponosnu historiju nenasilnog otpora ugnjetavanju —od indijske borbe protiv kolonijalizma i pokreta za građanska prava u Sjedinjenim Državama, do borbe protiv aparthejda u Južnoj Africi.

Mahatma Gandhi je možda najutjecajniji mislilac nenasilnog otpora, i vrijedno je pažljivo proučavati njegove ideje kako bi se razvile strategije primjenjive na današnje okolnosti. Gandhi je vjerovao da je “ono što čovjeka razlikuje od svih drugih životinja njegova sposobnost da bude nenasilan.”³ Njegova dva glavna argumenta protiv nasilnog otpora su:

1. Nasilje je degradacija ljudskosti. Ono vas, kako kaže, spušta na nivo zvijeri.
2. Kada koristite nasilje u borbi za pravdu, obično oni najnasilniji isplivaju na vrh. Čak i ako uspijete, često zamijenite jednu grupu nasilnih, korumpiranih vođa drugom.

Čak i da je nasilna revolucija praktično izvodljiva, što nije, vjerovatno bi dala manje poželjne ishode od nenasilnog otpora.

Vrijedi se prisjetiti šta je tačno Gandhi podrazumijevao pod nenasiljem. Uobičajena predrasuda prema nenasilju je da nije ništa drugo nego kukavičluk. Prema Gandhiju, ništa ne može biti dalje od istine. Nenasilni otpor nasilnoj represiji je najviši oblik ljudske hrabrosti. Gandhi je zahtijevao od svojih sljedbenika da idu nenaoružani “s osmijehom” i “veselo” u susret metcima i budu dobrovoljno razneseni u komade. Nenasilje je ozbiljna stvar; ne smije se olako shvatiti. Ono znači stajati čvrsto pod napadom—ne uzvraćati udarac, i jednako važno, ne bježati i skrivati kukavičluk iza maske nenasilja. Pravo nenasilje zahtjeva spremnost na žrtvu, ako je potrebno, radi višeg cilja.

Gandhi je znao da pravi cilj nenasilja nije da se, kako je znao reći, “omekšaju srca” tlačitelja, nego da se “probudi savjest” šire javnosti, koja može biti potresena prizorima

³ Finkelstein, N. G. (2012). *What Gandhi says about nonviolence, resistance and courage* (1. print). OR Books. — Kroz cijeli ovaj tekst, kada se pozivam na Gandhijeve ideje, oslanjam se na istraživanje profesora Finkelsteina.

patnje nenasilnih demonstranata. Što više nevinih ljudi pati od ruke režima, to će otpor brže napredovati prema svom cilju.

Međutim, sama patnja nije dovoljna—ona mora biti prepoznata u društvu kao patnja za pravedan cilj da bi imala efekta. A da bi bila prepoznata, javnost prvo mora biti upoznata sa njom. Značaj ove posljednje tačke ne može se dovoljno naglasiti.⁴

Društvene mreže su dosad bile učinkovit alat za širenje protesta, ali u budućnosti to, bojim se, neće biti dovoljno. Osim što ih vlast lako može onemogućiti—mogućnost koju ne treba potcenjivati—njihov domet je ograničen uglavnom na one koji već podržavaju pokret. Potrebno je pronaći druge načine informisanja javnosti, naročito onog dijela koji je zarobljen u medijskom balonu režima, ako se ti ljudi žele pretvoriti u saveznike. Ovo je tema vrijedna posebne diskusije.

Ako pokret želi uspjeti, mora pokazati svojim protivnicima da nemaju čega da se boje ako se odnos snaga promijeni. Zato se principi nenasilja moraju poštovati čak i kada se demonstranti nađu u nadmoćnoj poziciji, npr. kada brojčano znatno nadjačaju policiju. U takvim situacijama imaju priliku pokazati javnosti svoju posvećenost miru i pravdi, a protivnicima poručiti da će svi koji dezertiraju biti dočekani otvorenih ruku. Cilj ih je pridobiti, a ne antagonizirati. Ne treba zaboraviti da su iza uniformi sugrađani, od kojih neki možda imaju početne simpatije prema studentskom pokretu, ali nemaju hrabrosti da se suprotstave svojim gospodarima. Takvima treba prići sa suosjećanjem, a ne mržnjom.

Hrabrost za nenasilan otpor

Budućnost je neizvjesnija nego ikad, i demonstranti se ne smiju opustiti. Ako vlast pribjegne nasilju velikih razmjera, to bi moglo postati upravo onaj podsticaj koji je pokretu otpora potreban da uspije. Kako pokret odgovori odredit će njegov uspjeh ili neuspjeh. Povlačenje vodi ka tihom kolapsu; nasilna reakcija značila bi katastrofu za srpsko društvo.

Na nasilje se mora odgovoriti nenasiljem, ljubavlju i suosjećanjem. To je jedini put naprijed. Ako pokret želi uspjeti, mora ostati vjeran principima nenasilja koje je Gandhi izložio prije mnogo godina. Studenti moraju svaki čin nasilja počinjen nad njima pretvoriti u izvor moralne snage i iskoristiti ga za mobilizaciju masovne podrške među građanima.

Pokret će morati iznjedrati one posebne pojedince koji će stajati čvrsto—prihvaćajući udarce, suzavac i gumene metke "s osmijehom" i "veselo"—za dobro svog naroda i cijelog čovječanstva. Ti izuzetni pojedinci, koji posjeduju jednu vrstu hrabrosti o kojoj većina nas može samo sanjati, trpjet će pod čizmom onih koji ne znaju šta je hrabrost.

Historija će ih pamti po dobru.

Marko Tomićić
Maj 2025

⁴ Marš povratka u Gazi 2018-2019. u velikoj mjeri nije uspio upravo zbog nemogućnosti da privuče javnu pažnju koju je zasluživao.